

Kirjallinen lausunto 25.10.2023

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Teema: Järjestöt – tilannekuva TAE2024 pohjautuen

Ihmisoikeusliiton lausunto

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto otsikon asiassa.

Ihmisoikeusliitto seuraa kokonaisvaltaisesti Suomen ihmisoikeustilannetta ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta Suomessa. **Olemme ainoa jäsen Suomesta maailman vanhimmassa kansainvälisessä ihmisoikeusjärjestössä, FIDH:ssa (International Federation for Human Rights), jolla oli oleellinen rooli mm. YK:n ihmisoikeusjulistuksen aikaansaamisessa.** FIDH:n jäsenjärjestöt (n. 170) ovat omissa maissaan keskeisiä, paikallisia ihmisoikeusjärjestöjä.

Sisarjärjestöihimme kuuluvat mm. tuoreen Nobelin rauhanpalkitun iranilaisen Narges Mohammadin edustama Defenders of Human Rights Centre sekä vuosi sitten palkitut kolme järjestöä Ukrainasta (Centre for Civil Liberties), Valko-Venäjältä (Viasna) ja Venäjältä (Memorial). Sisarjärjestöjemme kautta meillä on ainutlaatuinen yhteistyöverkosto ja ikkuna suoraan paikallisiin, ruohonjuuritason järjestöihin. Muun muassa YK:n ihmisoikeuspuolustajien tilanteen erityisraportoija nostaa säännöllisesti esiin sisarjärjestöjemme tilanteita kyseisten hallitusten suuntaan.

1) Oikeusministeriön hallinnonala

Ihmisoikeusliitolle osoitettu määräraha

Ihmisoikeusliitto vaikuttaa pitkäjänteisesti ja ammattimaisesti sen puolesta, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat Suomessa. Järjestö seuraa *kokonaisvaltaisesti* ihmisoikeuksien edistymistä Suomessa ja raportoi siitä kansainvälisille toimijoille (YK, Euroopan neuvosto, EU:n perusoikeusvirasto, ETYJ). Nämä tahot kuulevat järjestäen Ihmisoikeusliittoa Suomen vierailuillaan.

Ihmisoikeusliitolla on yleisenä ihmisoikeusjärjestönä koordinoivaa roolia ja se vetää lähes 30 ihmisoikeustyötä Suomessa tekevän järjestön verkostoa.

Ihmisoikeusliitto myös kouluttaa ihmisoikeuksista sekä viranomaistahoja että muita järjestöjä (mm. kouluterveydenhuolto, nuorisotoimi, urheilujärjestöt)

Ihmisoikeusliitto nostaa uusia ihmisoikeusteemoja yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ryhtyy toimiin. Järjestö on tehnyt jo 21 vuotta työtä tyttöjen sukupuolielinten silpomisen ehkäisemiseksi Suomessa ja 10 vuotta nk. kunniaväkivallan ehkäisemiseksi Suomessa.

Viime vuosina Ihmisoikeusliitto on ryhtynyt herättämään urheilun vastuutahoja ja vahvistamaan koulutuksilla niiden osaamista. Ensi vuodelle lisää koulutusta ovat jo nyt pyytäneet mm. Olympiakomitea, Paralympiakomitea sekä Jääkiekkoliitto. Kansainvälisestikin ainutlaatuiselle työlle on suuri kysyntä ja tarve, mutta se edellyttää hankerahoituksen lisäksi yleisavustuksen vakautta.

Ihmisoikeusliiton työ asettuu laajempaan kontekstiin, jossa oikeusvaltio, demokratia ja ihmisoikeudet ovat uhattuna lukuisissa maissa, myös Euroopassa. Työmme edistää oikeusvaltion vahvistamista Suomessa.

Ihmisoikeusliitolle oikeusministeriön budjetissa osoitetun valtionavustuksen taso on ollut ennakoimaton ja merkittävä osa siitä on myönnetty vuosittain eduskunnan jakovarasta joulukuun budjettikäsittelyssä. Tämä kuormittaa huomattavasti hallintoa ja henkilöstöä sekä vaikeuttaa toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua.

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta totesi mietinnössään **VaVM 36/2020 vp**

”Valiokunta toteaa, että rauhantyon, ihmisoikeuksien ja ulko- ja turvallisuuspolitiikan saralla toimivien järjestöjen avustukset ovat olleet vuosien ajan ennallaan tai osin vähentyneet, minkä lisäksi tukimuodot ovat pirstaleiset ja myöntökriteerit osin erilaisia myöntäjätahosta riippuen. Tämä heikentää järjestötyön vaikuttavuutta ja kaventaa järjestöjen toimintamahdollisuuksia.”

Vuodelle 2024 oikeusministeriö on osoittanut 230 000 euron valtionavustuksen hallinnonalalta momentilta ’25.01.50 Avustukset’.

Asiantuntijaresurssien turvaamiseksi sekä välttämättömien kulujen kattamiseksi haemme eduskunnalta 120 000 euron korotusta OM:n valtionavustukseen. Pyydämme myös, että hallitus varmistaisi avustuksen tason pysyvällä lisäyksellä valtion budjettikehykseen.

2) Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Oikeus riittävään toimeentuloon on turvattava ja toimenpiteet kohdistettava köyhimpien ihmisten ja perheiden tukemiseksi

Sosiaaliturva ja riittävä toimeentulo ovat ihmisoikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä sopimuksissa ja Suomen perustuslaissa. Suomen tulee ottaa vakavasti YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean ja Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean suositukset riittävän elintason turvaamiseksi. Suomi rikkoo edelleen esimerkiksi uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (1996/2002) velvoitteita (artiklat 12 ja 13) sosiaaliturvaetuuksien riittävyyden osalta¹. **Valtion tulee asteittain nostaa perusturvan tasoa ihmisoikeusvelvoitteiden mukaiselle tasolle.**

Talousarvioehdotuksen sisältämät sosiaaliturvaa koskevat leikkaukset² vaarantavat oikeuden sosiaaliturvaan ja riittävään toimeentuloon, jotka ovat ihmisarvoisen elämän olennaisia perusedellytyksiä. Sosiaaliturvaan esitettyjen muutosten yhteisvaikutukset on arvioitu liian myöhään, ja arviointi on keskittynyt taloudellisiin vaikutuksiin. **Muutosten perus- ja ihmisoikeusvaikutukset on arvioitava. Arviointi on myös otettava huomioon lainsäädäntötyössä. Sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset eivät saa kohtuuttomasti heikentää niiden ihmisten asemaa, joiden oikeudet toteutuvat jo ennestään heikosti.**

Valtiontalouden tila ei heikennä ihmisoikeussopimusten sitovuutta. Valtion talousarvioesityksessä ja siihen liittyvissä budjettilakiesityksissä tulisi ottaa huomioon taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien heikennyskielto³. Tämä vaatii valtiota perustelemaan, ettei mitään muita vaihtoehtoja ole, kuin esitetyt heikennykset ihmisten oikeuksiin. Valtion on perustelussa otettava huomioon kaikki käytettävissä olevat resurssit. **Nyt eri vaihtoehtoja köyhimpiin ihmisiin kohdistuville sosiaaliturvaleikkauksille ei ole selvitetty.**

Hallitusohjelmassa on sitouduttu antamaan eduskunnalle saamelaiskäräjälaki vielä syysistuntokauden 2023 aikana. Lakiesitys on luvattu antaa kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa. **Tämän lisäksi alkuperäiskansa saamelaisille on turvat-**

¹ Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, "No. 88/2012 Finnish Society of Social Rights v. Finland, Decision on the Merits", 9 September 2014, hudoc.esc.coe.int/eng/?i=cc-88-2012-dmerits-en, kohta 63-71; European Committee of Social Rights, "Follow-up to decisions on the merits of collective complaints, Findings 2018", 2018, saatavilla osoitteessa rm.coe.int/findings-2018-on-collective-complaints/168091f0c7, kohta 170-176 ja 187-189.

² Kts. tarkemmin <https://ihmisoikeusliitto.fi/hallituksen-sosiaaliturvaa-koskevat-esitykset-murentavat-ihmisoikeuksia/>

³ Heikennyskielto perustuu TSS-sopimuksen artiklaan 2 ja 12. Sitä on täsmennetty TSS-komitean yleiskommenteissa, kts. CESCR General Comment No. 3, kohta 9. 12 artiklan osalta ks. myös CESCR General Comment No. 14, kohta 32.

tava saamenkieliset, saamelaisen kulttuurin mukaiset palvelut: Saamelaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta on parannettava. Esimerkiksi vanhus- ja mielenterveyspalveluita on tarjottava omalla kielellä ja oman kulttuurin mukaisesti.

Valtiolla on velvollisuus toteuttaa kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja tehostaa puuttumista naisiin kohdistuvaan väkivaltaan: Suomi on vastaanottanut lukuisia huomautuksia YK:n naisten oikeuksien komitealta ja Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmältä (Grevio) siitä, että naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiset kansalliset toimet ovat riittämättömiä. Silti kansallisista väkivallan ehkäisytyön rakenteista on toistaiseksi olemassa vain suosituksia. Valtion on turvattava hyvinvointialueille riittävät resurssit ja rakenteet (mm. rakennelaki) lähisuhdeväkivallan vastaisen työn koordinointiin, jotta hyvinvointialueet ja kunnat voivat osaltaan toteuttaa Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.

Turvakotien paikkamäärää ja resursointia tulee lisätä Euroopan neuvoston edellyttämälle tasolle: Suomen lainsäädäntö velvoittaa turvakotipalvelujen tarjoamista henkilöille, jotka ovat kokeneet lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa. Vuodesta 2015 lähtien turvakotien määrä on kasvanut ja myös Orpon hallitus vahvistaa turvakotien saavutettavuutta. Turvakotipaikkoja ei silti ole riittävästi tarjolla niiden tarpeeseen sekä Euroopan neuvoston suosituksiin nähden. Turvakotipaikkojen määrää ja resursointia tulee nostaa ja samalla on huolehdittava turvakotien maantieteellisestä kattavuudesta.

Hyvinvointialueiden viranhaltijoiden perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistamiseen varattava resurssit: Hyvinvointialueille tulee huomattava määrä tehtäviä, jotka vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Hyvinvointialueiden johdon ja eri sektoreiden ammattilaisten kouluttamiseen perus- ja ihmisoikeuksista (ml. lähisuhdeväkivalta) tulee varata riittävät resurssit.

- 3) Valtionhallinto: Perus- ja ihmisoikeuspolitiikan toimeenpanon ja seurannan asiantuntijaresurssit on turvattava

Pitkäjänteinen ja johdonmukainen ihmisoikeuspolitiikka edellyttää ihmisoikeuksien ankkurointia entistä systemaattisemmin jokaisen ministeriön toimialaan sekä riittäviä voimavaroja.

Valtioneuvoston tämänhetkiset resurssit muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien toimeenpanon systemaattiseen edistämiseen sekä ajantasaiseen määräaikaisraportointiin kansainvälisille sopimusvalvontaelimille ovat jääneet jälkeen resurssien tarpeen kasvusta. Oikeusministeriössä ja muissa keskeisissä ministeriöissä on varmistettava tälle työlle riittävät resurssit. Lisäksi resursseja on vahvistettava ihmisoikeusrakenteiden vahvistamiseen lainvalvonnassa, perus- ja

ihmisoikeusvaikutusten arviointiin säädösvalmistelussa sekä ministeriöiden välisen koordinaation varmistamiseen perus- ja ihmisoikeusasioissa.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimuselinten Suomelle antamat suositukset ovat jääneet Suomessa vähäiselle huomiolle, mikä osin liittyy myös ihmisoikeuspolitiikan voimavaroihin. **Ihmisoikeusliitto kiittää hallitusta hyvästä kirjauksesta käsitellä jatkossa vuosittain nämä suositukset** (ks. hallituksen yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä koskeva tiedonanto) **Ihmisoikeusliitto esittää, että myös eduskunta osallistetaan suositusten käsittelyyn.**

Lisätiedot:

Kaari Mattila
Pääsihteeri
p. 0505368195

Martta October
Vaikuttamistyön johtaja
p. 0447420414

